

*Uit de maandelijksche
verzamelingsstabellen
van watershoogten.*

1861) In de Merwede geraakt het ijs te Sleeuwijk herhaaldelijk in beweging; het heuvelt op eenige plaatsen sterk op, vooral bij de hoepmakerij van Dusseldorp, tot nagenoeg aan den regteroever in de rigting op het dijkmagazijn te Hardinxveld; in deze rigting vormt het ijs, nadat het door geringe herhaalde bewegingen meer is ineengedrongen, een sterken *ijsdam*, die een verschil van 1.45 el tusschen den stand van het water boven en beneden den dam doet ontstaan. Die dam geraakt 's namiddags tusschen 4 en 5 ure in beweging, bij een waterstand te Gorinchem van 4.55 el + A.P., en te Hardinxveld van 2.85 el + A.P.

Bij deze bewegingen is het ijs op de afsluitingen van de Bakkerskil en het Steurgat op nieuw, doch kortstondig weder vast geraakt; het ruimt evenwel spoedig op.

In de Nieuwe Merwede is het ijs opgeruimd van de benedenpunt van den Kraaijenest tot de Paulownahoeve.

In het Noorderdiep raakt het ijs los, en drijft van beneden Hardinxveld door.

In de Neder-Rijn en Lek ruimt het ijs op te Wageningen, te Grebbe, te Lienden en te Eck en Wiel. In den Roodvoet blijft nog eenig ijs vast zitten, doch meer nederwaarts en ook van Vreeswijk tot Leksmund drijft het geregeld door.

In den IJssel is overal open water, daar de nog overige verstopping in het benedeneinde van he Keteldiep 's namiddags opruimt.

In de Maas is allerwege open water, behalve te Veen. 's Namiddags is aldaar zware ijsgang; het ijs zet zich wederom even boven het veer, doch drijft 's avonds door. Dit drijfijis houdt de twee volgende dagen aan; doch den 9den is de rivier geheel open.

7 Februarij. Aanhoudende dooi. De boven rivieren zijn steeds vallende.

De Waal is open tot Ophemert, alwaar het ijs nog vast zit, met een waterstand van 6.90 el Tielsch peil.

Te Heesselt is een open vak; te Bommel geraakt het ijs in beweging, doch zet zich beneden de stad weder; meer nederwaarts blijft het tot den Brakelschen steenoven vast, met een open vak tusschen Zuilichem en Herwijnen.

Boven den Braadaal is almede een open vak ontstaan; doch lageraf tot Loevestein is het ijs, de geheele rivier over, in massa opeengeschoven, zoodat te Vuren eene *ijsstopping* ontstaat. In de Merwede ruimt de zoogenaamde landschol, die zich aan de zijde van Sleeuwijk bevindt, op; de ijsdam begint nu meer water door te laten; 's avonds ten 7 $\frac{1}{2}$ ure het ijs te Werkendam in beweging, de ijsdam ruimt op, en 's avonds 10 ure wordt er aan de zuidzijde niets meer van bespeurd. Dit ijs is grootendeels door de Nieuwe Merwede afgedreven, met het overige ijs is 's avonds de rivier te Dordrecht overdekt.

In de Lek is het ijs nu geheel opgeruimd; in den Roodvoet is het 's nachts afgedreven.

8 Februarij. Dooi. De bovenrivieren blijven vallende.

Het ijs in de Waal is tot Haaften opgeruimd; te Hellonw blijft het na eenige beweging nog vast. Van Herwijnen tot Dalem ontstaat geene verandering in den toestand van het ijs, en de ijsstopping te Vuren houdt nog stand. Men beproeft dat ijs door de werking van de daartoe opgevaren stoomboot *Brouwershaven* los te maken. Dit gelukt ten deele, en den volgenden dag is, zoowel die verstopping als het ijs meer bovenwaarts tot Haaften, geheel opgeruimd.

Het ijs dat aan de noordzijde der Merwede, van den Bout tot Hardinxveld nog vast zit, geraakt

10 Februarij in beweging, en drijft met groote snelheid door, zoo langs de Nieuwe Merwede, als langs het Noorderdiep. Ook Waal en Merwede zijn nu geheel vrij van ijs.

1861) In dezen winter zijn de navolgende hoogste waterstanden aangeteekend :

*Uit de maandelijksche
verzamelingsstabellen
van watershoogten.*

P L A A T S E N.	Datum.	Watershoogten	
		boven A.P.	betrekkelijk het noodpeil.
		El.	El.
Keulen	4 Januarij	42.16	”
Emmerik.	29 ”	18.24	”
Lobith	31 ”	16.91	”
Hulhuizen	1 Februarij	15.35	÷ 0.68
Nijmegen.	1 ”	14.43	÷ 0.79
Tiel	1 ”	10.80	+ 0.31
St. Andries	8 Januarij	8.50	”
Bommel	8 ”	7.99	+ 0.29
Gorinchem	6 ”	4.72	÷ 0.83
Sleeuwijk	6 ”	4.60	÷ 0.89
Werkendam.	6 ”	3.30	÷ 1.37
Hardinxveld	6 ”	3.52	÷ 1.78
Paulownahoeve.	6 Februarij	2.83	”
Hardenhoek.	5 ”	2.05	”
Pannerden	30 Januarij	15.19	÷ 0.70
Arnhem	29 ”	13.54	÷ 0.27
Culemborg	1 Februarij	6.72	÷ 0.51
Vianen	2 ”	5.35	÷ 1.17
Schoonhoven	1 ”	3.10	÷ 2.26
Westervoort	30 Januarij	14.17	+ 0.30
Doesburg	31 Januarij	10.38	÷ 0.07
Zutphen	1 Februarij	8.21	÷ 0.15
Deventer.	2 ”	6.48	÷ 0.73
Wijhe.	2 ”	4.94	÷ 1.76
Katerveer	1 ”	3.52	÷ 1.44
Kampen	1 ”	2.15	÷ 0.78
Maastricht	4 Januarij	45.94	”
Roermond	4 ”	19.48	”
Venlo.	4 ”	17.02	”

*Uit de maandelijksche
verzamelingsstabellen
van watershoogten.*

P L A A T S E N.	Datum.	Watershoogten	
		boven A.P.	betrekkelijk het noodpeil.
		El.	El.
Grave	7 "	10.88	÷ 0.57
Oijen	9 "	8.65	+ 0.65
Alem	9 "	8.20	+ 0.70
Blaauwe sluis	9 "	7.29	+ 0.49
St. Andries	9 "	8.31	"
's Bosch	10 "	5.99	"
Heusden	7 "	5.80	÷ 0.80
Veen	6 "	5.71	÷ 0.29
Woudrichem	7 "	5.54	÷ 0.28

De onderscheidene *overlaten* hebben gewerkt als volgt:

De *Oude Rijnmond* van 3 *Januarij* tot 3 *Februarij*, het hoogst op 30 *Januarij* met 2.84 el.

De *Ellecomsche overlaat* van 30 *Januarij* tot 2 *Februarij*, het hoogst op 31 *Januarij* met 0.70 el.

De *Baaksche dijk* heeft overgelopen van 30 *Januarij* tot 4 *Februarij*, het hoogst ongeveer met 0.70 el.

De *Kanonsdijk* heeft gewerkt op 1 en 2 *Februarij*, het hoogst ongeveer met 0.20 el.

De *Heerewaardensche overlaat* van 4 *Januarij* tot 5 of 6 *Februarij*, het hoogst op 8 *Januarij* met 2 el. Hiervan zijn welligt uitgezonderd de dagen van 20 tot 27 *Januarij*, voor zoover de overlaat *boven* St. Andries aangaat.

De *Beersche Maas* heeft gewerkt van 4 tot 31 *Januarij*; het hoogst den 7den met 1.58 el.

De *Baardwijksche overlaat* werkt van 5 *Januarij* tot en met 16 *Februarij*; zijne hoogste werking was op 11 *Januarij*, en bedroeg 1.10 el.

Tabel n°. 1.

**STORMVLOEDSHOOGTEN, aan onderscheidene waarnemings-
punten in 1825, 1853, 1855, 1858 en 1860.**

WAARNEMINGS- PUNTEN.	Februarij 1825.	September 1853.	Januarij 1855.	Februarij 1858.	Mei 1860.
NOORDHOLLAND.					
de Helder	2.41 el + A.P.	1.93 el + A.P.	2.09 el + A.P.	1.82 el + A.P.	1.02 el + A.P.
Amsterdam	2.50 el + A.P.	1.74 el + A.P.	2.35 el + A.P.	1.48 el + A.P.	1.10 el + A.P. (a)
ZUIDHOLLAND.					
Katwijk	3.76 el + A.P.	3.25 el + A.P.	3.50 el + A.P.	3.30 el + A.P.	2.40 el + A.P.
Brielle.	3.06 el + A.P.	2.76 el + A.P.	2.41 el + A.P.	2.60 el + A.P.	2.33 el + A.P.
Hellevoetsluis	3.14 el + A.P.	2.94 el + A.P.	2.20 el + A.P.	3.00 el + A.P.	2.50 el + A.P.
Goedereede	3.76 el + L.W.	3.40 el + L.W.	3.20 el + L.W.	3.55 el + L.W.	2.85 el + L.W.
Krimpen	3.20 el + A.P.	3.32 el + A.P.	3.07 el + A.P.	2.18 el + A.P.	1.79 el + A.P.
Rotterdam	3.15 el + A.P.	3.11 el + A.P.	3.18 el + A.P.	2.60 el + A.P.	2.38 el + A.P.
Nieuwesluis	Onbekend.	2.92 el + A.P.	2.55 el + A.P.	2.75 el + A.P.	Onbekend.
Gouda.	3.06 el + A.P.	3.04 el + A.P.	2.80 el + A.P.	2.41 el + A.P.	2.70 el + A.P.
Schoonhoven	2.93 el + A.P.	3.20 el + A.P.	3.41 el + A.P.	2.05 el + A.P.	2.15 el + A.P.
Gorinchem	3.58 el + A.P.	3.40 el + A.P.	3.65 el + A.P.	2.32 el + A.P.	2.50 el + A.P.
Dordrecht	3.48 el + A.P.	3.21 el + A.P.	2.95 el + A.P.	2.33 el + A.P.	2.15 el + A.P.
Willemsdorp.	3.50 el + A.P.	3.50 el + A.P.	2.75 el + A.P.	2.55 el + A.P.	2.25 el + A.P.
UTRECHT.					
Vreeswijk	3.50 el + A.P.	3.55 el + A.P.	4.78 el + A.P.	2.20 el + A.P.	3.30 el + A.P.
Jaarsveld.	Onbekend.	3.29 el + A.P.	3.99 el + A.P.	1.72 el + A.P.	2.45 el + A.P.
NOORDBRABANT.					
Woudrichem.	3.91 el + A.P.	3.40 el + A.P.	3.88 el + A.P.	2.48 el + A.P.	2.56 el + A.P.
Werkendam.	3.63 el + A.P.	3.23 el + A.P.	3.15 el + A.P.	2.54 el + A.P.	2.75 el + A.P.
Paulownahoeve.	Onbekend.	Onbekend.	Onbekend.	2.56 el + A.P.	2.78 el + A.P.
Hardenhoek.	Onbekend.	3.40 el + A.P.	2.93 el + A.P.	2.55 el + A.P.	Onbekend.
Dongen, aan de brug. Geertruidenberg (sluis n ^o . 15.)	2.30 el + A.P.	1.95 el + A.P.	1.90 el + A.P.	1.85 el + A.P.	Onbekend.
Keizersveer	3.20 el + A.P.	2.30 el + A.P.	2.30 el + A.P.	2.10 el + A.P.	2.45 el + A.P.
Dintelsas	2.79 el + A.P.	2.47 el + A.P.	2.68 el + A.P.	2.45 el + A.P.	2.50 el + A.P.
Bergen op Zoom	3.63 el + A.P.	3.25 el + A.P.	2.90 el + A.P.	3.30 el + A.P.	2.90 el + A.P.
	4.51 el + A.P.	3.50 el + A.P.	3.50 el + A.P.	3.92 el + A.P.	2.80 el + A.P.

(a) Den 28sten Mei, teekende het water 's avonds ten 9 ure, 2.55 el + A.P.

STORMVLOEDSHOOGTEN in Zeeland, boven gewoon

WAARNEMINGSPUNTEN.	Februarij 1825.		26 September 1853.	
	In stil water.	Met den oploop der golven.	In stil water.	Met den oploop der golven.
	El.	El.	El.	El.
WESTER-SCHELDE.				
Breskens	"	"	(a) 0.90	4.00
Vlissingen	"	"	0.95	"
Hoofdplaat	"	"	1.00	3.50
Neuzen	"	"	(b) 1.20	"
Middelburg	(d) 2.26	"	0.90	"
Sluis	0.40	"	"	"
OOSTER-SCHELDE.				
Sluis te Burgt	2.40	"	1.20	3.00
Flaauwers	2.40	"	1.40	3.00
Zierikzee	2.40	"	1.50	"
Zuidhoek bij Zierikzee	2.50	"	1.50	3.00
Veere	2.32	"	"	"
Wilhelminapolder	2.30	3.40	1.30	2.50
Stavenisse	"	"	1.60	3.00
Muijepolder	"	"	1.70	3.00
Scherpenisse	"	"	1.80	3.00
Deurlo (e)	"	"	1.65	"
BROUWERSHAVENSCH E GAT.				
Ossesluis	2.60	"	1.60	5.10
District Langendijk	2.60	"	1.60	5.10
Brouwershaven	2.60	"	1.60	3.60

hoog water in 1825, 1853, 1858 en 1860.

	1 Februarij 1858.		Mei 1860.		AANMERKINGEN.
	In stil water.	Met den oploop der golven.	In stil water.	Met den oploop der golven.	
	El.	El.	El.	El.	
	1.50	6.00	"	"	(a) Aan de peilschaal in de haven = 0.85 el.
	1.70	"	1.17	"	(b) Aan de peilschaal = 1.00 el.
	1.50	2.85	"	"	(c) Tegen de dijken der calamiteuse polders in Zeeland.
	1.65	(c) 2.50	0.80	"	(d) Blijkens eene aanteekening in een steen bij de stadsschuur te Middelburg, was de hoogte:
	1.70	"	"	"	van 1825 = 0.38 el boven die van 1720;
	"	"	"	"	" 1808 = 0.32 " " " " "
	1.60	3.50	0.95	3.00	" 1845 = 0.30 " " " " "
	1.80	3.00	0.95	2.50	" 1828 = 0.14 " " " " "
	1.90	"	1.03	"	" 1802 = 0.10 " " " " "
	1.90	3.00	1.00	"	" 1736 = 0.05 ⁵ " " " " "
	1.70	"	"	"	" 1791 = 0.01 " " " " "
	1.75	2.75	0.95	1.50	" 1682 = 0.03 " beneden " " "
	2.00	4.00	1.30	"	(e) Aan dezen polder wordt weinig oploop der golven waargenomen.
	2.40	3.50	1.54	3.00	
	2.25	3.85	1.46	3.00	
	2.10	"	"	"	
	2.00	5.60	"	"	
	2.00	5.60	1.15	3.20	
	1.90	4.00	1.10	2.50	

Tabel n°. 3.

**OVERSTROOMINGEN, die langs de Waal, den Neder-Rijn,
de Lek en de Maas hebben plaats gehad, volgens de
vorenstaande aantekeningen.**

JAREN.	Over- en Neder-Betuwe.	Tielerwaard.	Alblasserwaard.	Bommelerwaard.	Tusschen Maas en Waal.
816	overstroomd.	"	"	"	"
1290	overstroomd.	"	"	"	"
1342	overstroomd.	overstroomd.	"	"	overstroomd.
1343	overstroomd.	overstroomd.	"	"	"
1432	overstroomd.	"	"	"	"
1434	overstroomd.	"	"	"	"
1436	overstroomd.	"	"	"	"
1437	overstroomd.	overstroomd.	"	"	overstroomd.
1438	overstroomd.	"	"	"	"
1470	"	"	overstroomd.	"	"
1496	overstroomd.	"	"	"	"
1523	overstroomd.	"	"	"	"
1530	"	"	overstroomd.	"	"
1532	"	"	overstroomd.	"	"
1552	"	"	overstroomd.	"	"
1565	overstroomd.	"	overstroomd.	"	"
1570	overstroomd.	"	overstroomd.	"	"
1571	"	"	overstroomd.	"	"
1573	"	"	overstroomd.	"	"
1579	overstroomd.	"	"	"	"
1586	overstroomd.	"	"	"	"

JAREN.	Over- en Neder-Betuwe.	Tielerswaard.	Alblasserwaard.	Bommelerwaard.	Tusschen Maas en Waal.
1595	overstroomd.	„	overstroomd.	overstroomd.	„
1601	overstroomd.	„	„	„	overstroomd.
1618	„	overstroomd.	„	„	„
1623	„	overstroomd.	„	„	„
1633	„	„	„	„	overstroomd.
1634	overstroomd.	„	„	„	„
1635	„	overstroomd.	„	„	„
1644	overstroomd.	„	„	„	„
1651	overstroomd.	overstroomd.	„	overstroomd.	overstroomd.
1653	„	„	overstroomd.	„	„
1654	overstroomd.	overstroomd.	„	„	„
1655	„	„	overstroomd.	„	„
1658	overstroomd.	„	overstroomd.	„	„
1663	„	overstroomd.	overstroomd.	overstroomd.	„
1677	„	overstroomd.	„	„	„
1682	overstroomd.	overstroomd.	„	„	„
1692	„	overstroomd.	„	„	„
1697	„	overstroomd.	„	„	„
1699	overstroomd.	overstroomd.	„	„	„
1709	„	overstroomd.	overstroomd.	„	„
1711	overstroomd.	overstroomd.	„	„	„
1713	„	overstroomd.	„	„	„
1726	overstroomd.	overstroomd.	overstroomd.	„	„
1728	„	overstroomd.	„	„	„
1729	„	overstroomd.	„	„	„
1740	overstroomd.	overstroomd.	overstroomd.	„	overstroomd.
1744	„	„	overstroomd.	„	„
1760	„	„	„	„	overstroomd.
1764	„	„	„	overstroomd.	„
1769	overstroomd.	„	„	„	„

JAREN.	Over- en Neder-Betuwe.	Tielerwaard.	Alblasserwaard.	Bommelerwaard.	Tusschen Maas en Waal.
1770	overstroomd.	overstroomd.	”	”	”
1778	”	”	”	”	overstroomd.
1781	”	”	”	overstroomd.	overstroomd.
1784	overstroomd.	”	”	”	overstroomd.
1795	”	”	”	”	overstroomd.
1799	overstroomd.	overstroomd.	”	overstroomd.	overstroomd.
1805	”	”	”	”	overstroomd.
1809	overstroomd.	overstroomd.	overstroomd.	overstroomd.	overstroomd.
1811	”	”	”	”	overstroomd.
1820	overstroomd.	overstroomd.	overstroomd.	overstroomd.	overstroomd.
1827	overstroomd.	overstroomd.	”	”	”
1833	”	”	”	overstroomd.	”
1849	”	”	”	overstroomd.	”
1850	”	”	”	overstroomd.	”
1855	overstroomd.	overstroomd.	“	overstroomd.	”
1861	”	”	”	overstroomd.	overstroomd.

BIJLAGE N°. 6.

OVERZIGT van den waterafvoer door de Merwede en hare takken.

RIVIEBVAKKEN.	1856.		1857.		1859.		1861.	
	Afvoer.	Betrekkelijke afvoer.	Afvoer.	Betrekkelijke afvoer.	Afvoer.	Betrekkelijke afvoer.	Afvoer.	Betrekkelijke afvoer.
Merwede boven den Ouden Wiel	1913.3	1.000	1760.0	1.000	3043.2	1.000	1202.3	1.000
Merwede beneden den Ouden Wiel	613.3	0.320	670.4	0.381	923.4	0.303	370.0	0.308
Nieuwe Merwede.	549.5	0.287	568.4	0.323	1313.6	0.432	625.1	0.520
Steurgat	918.9	0.480	696.0	0.395	806.2	0.265	207.2	0.172

AANMERKING. Tijdens de waarnemingen, waarvan de uitkomsten in deze tabel worden medegedeeld, teekenden de bovenrivieren:

<p style="text-align: center;">de Waal te Nijmegen.</p> <p>in 1856 . . 0.40 el + M. R.</p> <p>” 1857 . . = M. R.</p> <p>” 1859 . . 0.80 el + M. R.</p> <p>” 1861 . . 1.00 el ÷ M. R.</p>	<p style="text-align: center;">de Maas te Grave.</p> <p>0.30 el + M. R.</p> <p>0.20 el ÷ M. R.</p> <p>2.00 el + M. R.</p> <p>1.00 el ÷ M. R.</p>
--	--

BIJLAGE N°. 7.

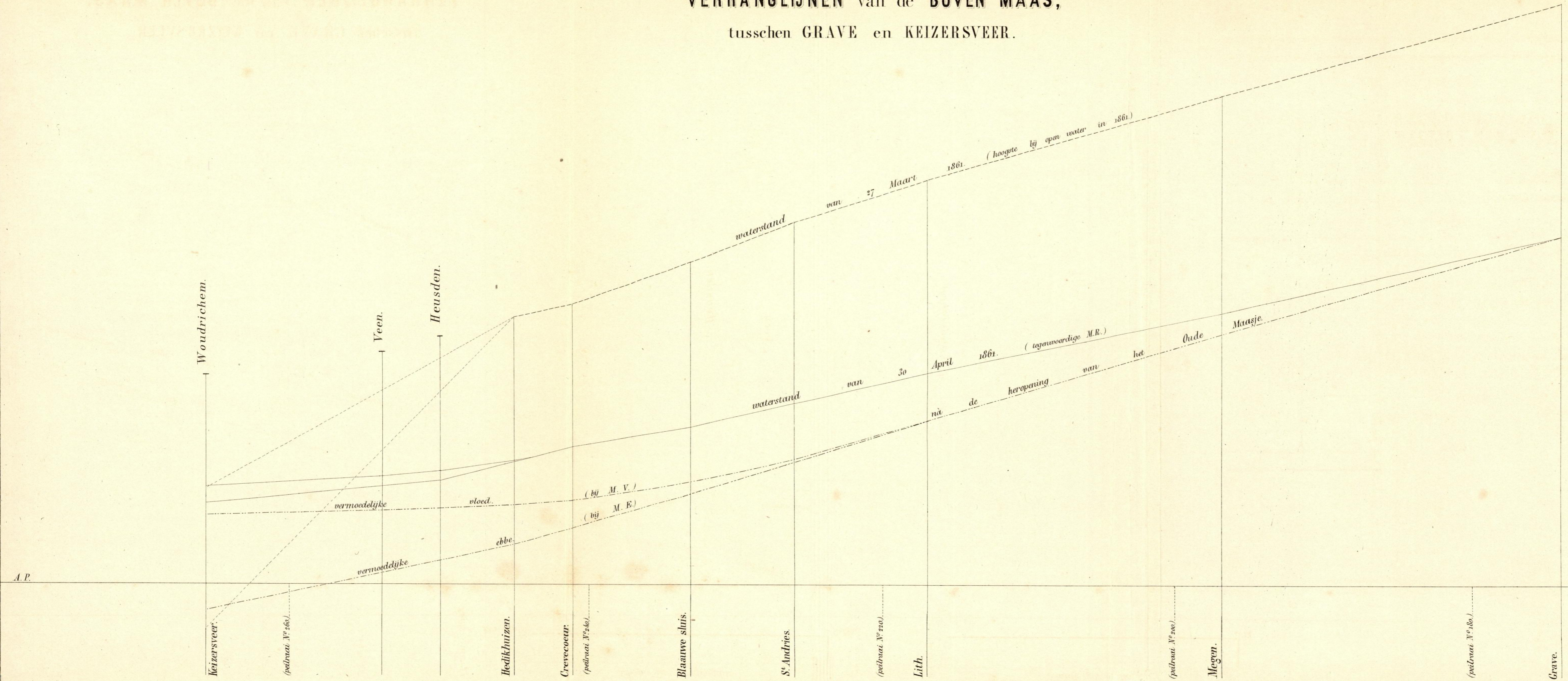
BEGROOTING van kosten, voor de herstelling der Oude Maas van
Hedikhuizen langs Heusden naar den Amer. (*)

<i>Nieuw bed der Maas.</i>			
6a.	Van het Heleinde tot den Elshoutschen dijk, lang 7000 el, breed 155, diep onder maaiveld 2.22 el geeft 2,331,000 kub. el, ad f 0.30	f	699,300
b.	Verder tot boven de Sassluis, lang 6200 el utsupra.		619,380
7.	Opwerpen Zuider leidijk, van het Heleinde tot aan den Elshoutschen dijk, lang 7000 el, kruin 5 el, dossierende 5 op 1 is 917,000 kub. el ad f 0.20		183,400
8.	Veranderen van den Pruimendijk in een bandijk, lang 3400 el onder profil als boven, 445,400 kub. el ad f 0.30.		133,620
9.	Afslechten van dat gedeelte van den Elshoutschen dijk, dat in de Nieuwe Maas komt te liggen, ongeveer 800 el lang, benevens wegruimen der Doverensche sluis globaal.		5,000
10.	Bezanden van den weg van Besoijen tot Kapel, verder den dijk tot Waspik, den Noorderbandijk tot den straatweg en den Zuiderbandijk, te zamen ongeveer 31,000 el ad f 2		62,000
11.	Veer over de Nieuwe Maas bij Heusden.		10,000
13.	Overlaatsbrug aan het Keijzersveer.		200,000
	Zamen voor de werken tot herstelling der Oude Maas . .	f	1,912,700
	Over te brengen.		f 1,912,700

*) Zie verhandeling van den Graaf van RECHTEREN, bladz. 98.

	Overgebracht.		f 1,912,700
	<i>Gekanaliseerde Maas van Heusden tot Woudrichem.</i>		
14.	Twee afsluitdammen bij het Heleinde en Woudrichem, met 6 el kruinsbreedte aan de rivierzijde 6, aan de kanaalzijde 4 op 1 tot bandijkshoogte, globaal	f 200,000	
15.	Voor 2 schutsluizen	800,000	
	Zamen voor de kanalisatiewerken		1,000,000
	<i>Onteigeningen.</i>		
12.	Wegruimen van 25 huizen in het bed of tusschen de bedijking der herstellde Maas ad $\pm$ f 1000.	f 25,000	
52.	Voor het bed der Nieuwe Maas benoodigd 204 bunder ad f 800.	163,200	
53.	Grond waarop de Zuider Nieuwe Maasdijk (sub 7) komt, 36 bunder ad f 800.	28,800	
54.	Aarde tot verhooging van den Pruiemdijk (8), op 1 el diepte rekenende, geeft 44 bunder en voor den grond waarop de dijk komt 17 bunder, dus te zamen 61 bunder, ad f 800.	48,800	
	Zamen voor onteigeningen		f 265,800
	Zamen.		f 3,178,500

VERHANGLIJNEN van de BOVEN MAAS, tusschen GRAVE en KEIZERSVEER.

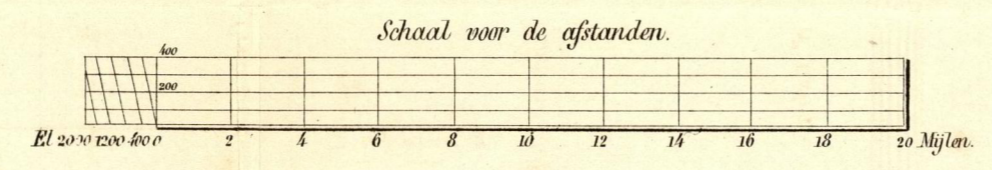
waterstand van 27 Maart 1861. (hoogste bij open water in 1861.)

waterstand van 30 April 1861. (tegenwoordige M.R.)
na de heropening van het Oude Maasje.

vermoedelijke
vloed.
vermoedelijke
ebbe

A.P.

De in den tekst vermelde blaauwe lijn is in deze teekening aldus aangegeven.

BIJLAGE N°. 9.

STAAT der polders waarvan het overtollig water op het *Oude Maasje* ontlast wordt; zijnde in zooverre dit door middel van windwatermolens plaats heeft, met een (*) aangeduid.

Nummer van volgorde.	BENAMING DER POLDERS.	Grootte volgens het statistiek tableau der polders in Noordbrabant.			Hoogte der zomerpeilen + A.P.	Hoogte der boezem- of maalpeilen + A.P.	Aanmerkingen.
		Bunders.	Roeden.	Ellen.			
<i>A. In het bovenland van Heusden.</i>							
1	De polder van Vlijmen	702	69	96	1.10	”	Dáár waar de cijfers het teeken ÷ voor zich hebben, zijn de zomerpeilen der polders, onder of beneden A.P.
2	De ” ” Hedikhuizen.	492	18	02	1.00	”	
3	Het Herptsche veld	176	73	49	0.90	”	
4	De polder van Herpt en Bern. . .	521	97	08	0.85	”	
5	De ” ” Oudheusden en Elshout	891	67	63	0.50	1.50	
6	De ” ” Nicuwkuik	389	77	46	1.00	”	
7	De ” ” Drunen	812	01	49	0.90	”	
8	De onbekade gronden langs het Oude Maasje onder Heesbeen en Oudheusden	108	49	15	”	”	
	Totaal	4095	54	28			
<i>B. In het benedenland van Heusden.</i>							
1	De polder van Heesbeen.	(*) 284	55	85	0.55	1.85	Deze polders hebben te zamen één watermolen.
2	De ” ” Aalburg	(*) 288	67	95	0.55	1.85	
3	De ” ” Doeveren.	(*) 158	38	39	0.30	1.50	
4	De polder van Genderen.	(*) 515	15	41	0.30	1.50	
5	De ” tusschen de steegen. . .	(*) 16	85	70	0.25	1.50	
6	Het Hakkeveld	(*) 47	11	50	0.25	1.50	
	Over te brengen	1310	74	83			Deze vier polders hebben te zamen één watermolen.

Nummer van volgorde.	BENAMING DER POLDERS.	Grootte volgens het statistiek tableau der polders in Noordbrabant.			Hoogte der zomer- peilen + A.P.	Hoogte der boezem- of maalpeilen + A.P.	<i>Aanmerkingen.</i>
		Bunders.	Roeden.	Ellen.			
	Overgebracht	1310	74	83			
7	De Gendersche Beemden	(*) 37	54	30	÷ 0.05	1.05	Deze twee polders hebben met n°. 17 één watermolen.
8	De Broeksche Hoek	(*) 14	97	10	÷ 0.45	1.05	
9	De polder van Ethen	(*) 676	16	93	0.15	1.10	Deze polder heeft één watermolen op zich zelf.
10	De " " Gansoijen	28	62	50	0.50	"	
11	De " " Drongelen	157	95	90	0.35	"	
12	Millenaarspolder	43	20	09	0.40	"	
13	De Drongelsche veertig morgen . .	29	80	36	0.30	"	
14	De Rooijsche polder	40	76	50	A.P.	"	
15	De Meeuwensche veertig morgen . .	28	89	60	÷ 0.15	"	
16	De polder van Meeuwen	(*) 520	66	56	$\left. \begin{array}{l} \div 0.10 \\ \div 0.20 \end{array} \right\}$	1.20	Deze polder heeft door afschutting twee verschillende zomerpeilen, en bezit 2 watermolens.
17	Het Oudland van Broek	(*) 166	41	25	÷ 0.05	1.05	
	Totaal	3055	75	92			
	<i>C. Dussen.</i>						
1	Het Zuideveld van Dussen	(*) 252	49	99	÷ 0.35	0.80	Deze polder heeft één watermolen (A°. 1743).
2	De Nieuw Dussensche polder	1162	60	31	÷ 0.23	1.01	Van dezen polder loost slechts een derde gedeelte op het <i>Oude Maasje</i> , het overige wordt door middel van één watermolen op de <i>Bleek</i> ontlast.
	Totaal	1415	10	30			
	Ingekade buitenlanden, bekend onder den naam van Langstraatsche buitenvelden.						
	<i>D. Langs de Noordzijde van het Oude Maasje.</i>						
1	De Nathals of derden polder	54	40	58	0.20	"	
2	De Schiethoek of vierden polder . .	18	82	70	0.20	"	
3	Poldertje ten westen van de Groote Kuren	2	05	20	0.60	"	
4	Poldertje ten zuidwesten van de Groote Kuren	1	49	70	0.65	"	
	Over te brengen	76	78	18			

Nummer van volgorde.	BENAMING DER POLDERS.	Grootte volgens het statistiek tableau der polders in Noordbrabant.			Hoogt der zomer- peilen + A.P.	Hoogte der boezem- of maalpeilen + A.P.	<i>Aanmerkingen.</i>
		Bunders.	Roeden.	Ellen.			
	Overgebracht	76	78	18			
5	De Groote Kurenpolder	71	34	80	0.15	»	
6	Hartenaas	1	16	30	0.60	»	
7	Het Slobbegors	9	51	40	0.50	»	
8	De Peerenboomspolder	23	62	90	0.20	»	
9	De Overdiepsche hooipolder.	612	34	01	0.25	»	
10	De putten ten westen het hulpgat n ^o . 2	2	25	30	0.30	»	
11	Idem ten oosten van dat gat	16	70	00	0.30	»	
12	Poldertje ten zuiden de Dussensche sluis	1	22	70	0.40	»	
13	Poldertje beneden de Jufvrouw-weide.	1	17	70	0.35	»	
14	Polder de Jufvrouw-weide enz.	60	65	60	0.30	»	
15	» over de Gantel	189	62	32	0.30	»	
16	De westersche aanwassen	106	88	16	0.30	»	
17	De oostersche aanwassen.	38	10	79	0.35	»	
18	Polder beneden de Meeuwensche sluis	31	78	60	0.50	»	
19	De Hooge en Lage Inlagen.	67	33	00	0.40	»	
20	Polder boven den Hagoortsche Sasdijk	19	14	90	0.40	»	
21	Poldertje beneden het volgende pol- dertje	0	66	60	0.50	»	
22	Poldertje beneden de Roijensche sluis	1	35	50	0.50	»	
23	» » » Broeksche »	14	67	88	0.45	»	
24	Den Uiterdijk	3	97	30	0.45	»	
25	Het Hoefijzer	1	67	70	0.45	»	
26	Poldertje boven de watering van Mil- lenaar	10	38	80	0.50	»	
27	Poldertje beneden de watering van Drongelen	6	59	20	0.50	»	
28	Poldertje beneden het Drongelsche veer	9	43	40	0.55	»	
29	Poldertje boven het Drongelsche veer	10	99	00	0.55	»	
30	De buitenpolder van Gansoijen	12	16	30	0.50	»	
	Over te brengen	1401	58	34			

Nummer van volgorde.	BENAMING DER POLDERS.	Grootte volgens het statistiek tableau der polders in Noordbrabant.			Hoogte der zomer- peilen + A.P.	Hoogte der boezem- of maalpeilen + A.P.	<i>Aanmerkingen.</i>
		Bunders.	Roeden.	Ellen.			
	Overgebracht	1401	58	34			
31	De Oude Waag	46	39	39	0.60	"	
32	Poldertje boven de Oude Waag . .	0	95	80	0.60	"	
33	" beneden de Doeverensche brug	3	13	50	0.50	"	
34	Poldertje boven de Doeverensche brug	0	97	70	0.50	"	
35	" beneden de Doeverensche sluis	2	17	80	0.50	"	
	Totaal	1455	22	53			
	<i>E. Langs de zuidzijde van het Oude Maasje.</i>						
1	Buitenpolder van Baardwijk	555	53	15	0.50	"	
2	" " Waalwijk.	357	13	45	0.15	"	
3	" " Besoijen	542	22	00	0.20	"	
4	De Eelanden	23	08	70	0.25	"	
5	De Waarden	84	54	78	0.40	"	
6	De Slobbe.	5	98	32	0.35	"	
7	De Groote Oude straat	122	60	10	0.20	"	
8	Polder ten oosten de Vrijhoevensche vaart.	110	73	19	0.05	"	
9	De oostersche Buitendellen	88	18	11	0.05	"	
10	De Kleine Oude straat	308	85	83	0.15	"	
11	De Waardjes.	11	62	72	0.40	"	
12	Het West-voorland.	125	18	20	0.10	"	
13	De westersche Buitendellen. . . .	44	80	82	0.05	"	
14	De Buitendellen van Waspik	6	47	64	0.35	"	
15	Polder boven de kerk over Vrouw- kensvaart	85	72	61	0.10	"	
16	Buitendellen	51	65	32	0.05	"	
17	Boven de kerk	169	14	04	0.05	"	
	Over te brengen	2693	48	98			

Nummer van volgorde.	BENAMING DER POLDERS.	Grootte volgens het statistiek tableau der polders in Noordbrabant.			Hoogte der zomerpeilen + A.P.	Hoogte der boezem- of maalpeilen + A.P.	Aanmerkingen.
		Bunders.	Roeden.	Ellen.			
	Overgebracht	2693	48	98			
18	Gecombineerde buitendijksche Hooipolder	342	49	18	0.25 0.40	"	Deze polder heeft 'door schuttingen, twee verschillende zomerpeilen.
19	Poldertje ten oosten de Kilsluis	17	43	60	0.40	"	
20	Nieuw Klaporenpoldertje	4	24	19	0.35	"	
21	Het Klaporenpoldertje.	11	75	64	0.35	"	
22	De Aanwassen	115	94	65	0.20	"	
23	Noord- of Nieuwen buitendijkschen Hooipolder	421	41	80	0.25	"	Van dezen polder loost een klein gedeelte op de Donge.
24	Poldertje achter de Hoeve	27	62	00	0.20	"	Idem voor omtrent de helft der uitgebreidheid.
25	Nieuwen Dombos	48	25	90	0.30	"	Idem, loost voor omtrent 1/3 almede op de Donge.
	Totaal	3682	65	94			
	<i>F. De Langstraatsche binnenlanden.</i>						
1	De Nieuwe polder.	68	36	26	0.05	"	
2	De Oude polder	114	83	22	A.P.	"	
3	De Oude Kurenpolder	17	43	47	0.05	"	
4	De gecombineerde groote Waspiksche en Raamsdonksche binnenpolder	(*) 225	67	46	÷ 0.10	0.80	Deze watermolen bestond reeds in 1678.
5	De Bijsters	76	27	77	A.P.	"	De in deze staat voorkomende polders welke door windmolens van overtollig water moeten ontlast worden, zijn slechts 13 in getal, te zamen bevattende:
6	De Binnen-Bijsters.	161	58	71	÷ 0.10	"	3200 bunders,
7	De polder van 's Grevelduin Capelle	772	87	73	÷ 0.10	"	68 roeden en
8	De Binnenpolder van Vrijhoeve Capelle	154	34	66	0.10	"	42 ellen.
9	Binnenpolder van Sprang.	422	98	67	0.30	"	
10	" " Besoijen	234	61	92	0.10	"	
11	" " Waalwijk.	288	35	46	0.20	"	
12	" " Baardwijk	344	26	06	0.50	"	
	Totaal	2911	61	39			

RECAPITULATIE.

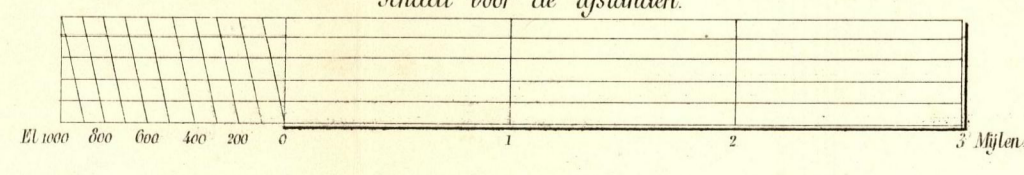
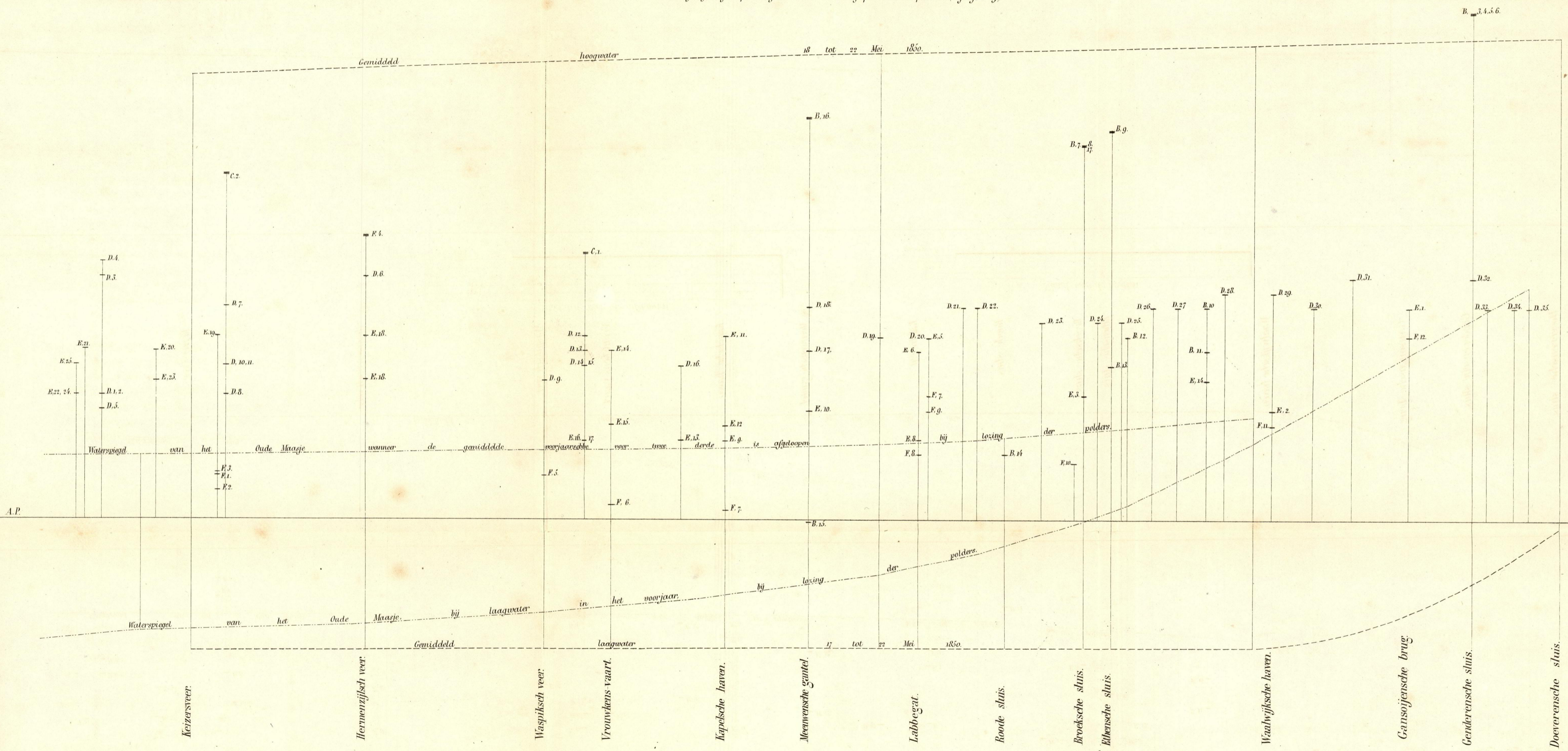
	Bunders.	Roeden.	Ellen.
Het totaal van de afdeeling A bedraagt	4095	54	28
„ „ „ „ „ B „	3055	75	92
„ „ „ „ „ C „	1415	10	30
„ „ „ „ „ D „	1455	22	53
„ „ „ „ „ E „	3682	65	94
„ „ „ „ „ F „	2911	61	39
Hiervan aftrekkende die gedeelten welke, blijkens hetgeen in de kolom van aanmerkingen gezegd is, van drie der voorschreven polders, niet op het <i>Oude Maasje</i> sueren, zijnde.	16615	90	36
	804	95	50
Dan bedraagt de uitgebreidheid der landen die op het <i>Oude Maasje</i> uitwatering hebben, werkelijk	15810	94	86
Waarvan, volgens hetgeen hiervoren in de kolom van aanmerkingen is gezegd, wordt uitgemalen door wind en watermolens.	3204	68	42

NB. Het A.P. in deze tabel is bij latere waterpassingen 0.22 el te hoog bevonden.

LENGTE PROFILLEN van het OUDE MAASJE

van nabij de uitmonding tot DOEVEREN.

N.B. De korte enkele zwarte lijnen zijn zomerpeilen, en de korte dubbele zwarte lijnen zijn maalpeilen der polders, die op het Oude Maasje uitwateren. Deze peilen zijn, voor zooveel de binnenpolders betreft, vermindert met het vermoedelijk verloop in de voorhavens (aofd per ned. mijl.) De aanwijzingen, bij die polders gesteld, hebben betrekking op de tabel der polders. (Bijlage N° 9.)

INHOUD.

	Bladz.
Inleiding	5.
I. <i>Terugblik op de vroegere ontwerpen tot rivierverbetering</i>	6.
§ 1—5. Consideratien van BRUNINGS	6.
6. Comité central	7.
7. Eerste riviercommissie (1821)	7.
8. Voorstel van WIEBEKING	7.
9. Voorstel van LUITJES	7.
10. Voorstel van A. F. GOUDRIAAN	8.
11. Voorstellen van KRALJENHOFF.	8.
12. Ontwerp van J. BLANKEN Jz.	10.
13. Voorstellen der Commissie	10.
14—23. Voorstellen der tweede riviercommissie	11.
II. <i>Het sinds 1850 gevolgde stelsel</i>	13.
24—49. Voorstellen der twee inspecteurs van 1850	13.
50. Beginsel dat thans gevolgd wordt	17.
51. III. <i>Voorstellen aan ons oordeel onderworpen.</i>	17.
52. Van BADECKE, te Tiddichow.	18.
53. Van H. P. MILLAARD, te Dedemsvaart	18.
54. Van OUDJIK VAN PUTTEN, te Vlissingen	18.
55. Van WELTERS en VAN DER MEULE	18.
56. Twee vlugschriften van DE VALJNES VAN BRAKELL	18.

	Bladz.
§ 57. Van J. H. ZWIER, te Amersfoort	22.
58. Van J. F. DELINCÉ, te Amsterdam	22.
59. Van H. NOPPEN, te Alphen.	22.
60. Van J. H. WERKEN, te Amsterdam	22.
61. Van M. S. A. TERWERDA, te Makkinga	23.
62. Van J. WEIJNMAN, te Middelburg.	23.
63. Van L. DE RUIJTER, te Tiel	23.
64. Van PAUL VAN VLISSINGEN en DUDOK VAN HEEL, te Amsterdam.	23.
65. Van P. J. VAN DER MAADEN, te Amsterdam.	24.
66. Van C. VERLOOP, te Utrecht	24.
67. Van dr. KAUFMANN, te Bonn	24.
68. Van C. DE ROOIJ, te Stavenisse	24.
69. Van C. J. VAN DE LAAR, te Schoonhoven.	25.
70. Van L. VAN TETTERODE, te Dordrecht	25.
71. Van C. P. HOLST, te Amsterdam.	25.
72. Van wijlen JOH. VAN OOSTERHOUT.	26.
73. Van ANDRIESEN, te Rotterdam	26.
74. Van P. LANGEVELD, c. s.	28.
75. Van Gedeputeerde Staten van Utrecht.	28.
76. Van den Commissaris des Konings in Zuidholland.	29.
77. Van de Hoofdingenieurs in Zuidholland en Noordbrabant	29.
78. Van het collegie van den Tielerwaard	30.
I. De Killen	31.
II. St. Andries	35.
III. Overlaat door het land van Altena	37.
79. Van J. J. VISSER, te Rotterdam	45.
80. Van J. J. DE BRUIJN PRINCE	46.
81. Van gecommiteerden der Gedeputeerde Staten van Gelderland	46.
82. Van het collegie van den Tielerwaard	57.
83, 84. Van Gedeputeerde Staten van Gelderland	57.
85. Van het collegie van den Bommelerwaard beneden den Meidijk	58.
86. Van ABRAHAM BARZILAIJ, te Amsterdam	58.
87. Van CH. SHERIDAN, te Gent	59.
88. Van P. VISSER Az., c. s.	60.
89. Van den graaf VAN RECHTEREN VAN AHNEM	61.
90. Van Gedeputeerde Staten van Utrecht en de Lekdijks-collegien	63.
91. Van SCHIFFER VAN BLEISWIJK.	64.
92. Van de commissie van gemeene belangen van den Alblasserwaard enz.	76.

	Bladz.
§ 93. Van dijkgraaf en hoogheemraden der Vijfheerenlanden	76.
94. Van Gedeputeerde Staten van Gelderland	80.
IV. <i>Wat moet er verder gedaan worden</i>	83.
95, 96. Aanteekeningen van ijsgangen en overstromingen	83.
97—99. Verbetering der riviermonden	83.
100—105. A. Hervorming der IJsselmonden	84.
106—117. B. Verbetering der Nieuwe Maas van Rotterdam naar zee.	88.
118—139. C. De Nieuwe Merwede of Nieuwe Waalmond	90.
140—147. D. Heropenen der Oude Maas, en afscheiding van Maas en Waal	111.
148. Beschouwing der overige noodige werken	137.
149. E. Wegruiming van uitstekende punten der dijken.	137.
150. Op de Waal en Merwede.	137.
151. Op de Nederrijn en Lek	138.
152. Op den IJssel	138.
153. Op de Maas.	139.
154—163. F. Steenovens.	139.
164. G. Bogten in de rivieren.	141.
165. H. Bekadingen	142.
166. I. Huizen en beplantingen	142.
167. K. Steenstortingen en oever- of kribwerken	142.
168. L. Bekadingen	144.
169, 170. M. Normaliseren	144.
171. N. Oude Rijnmond.	146.
172. Verdere werken buiten de stroombaan	146.
173, 174. O. Dijkverzwaring	146.
175—187. P. Vlugtheuvels.	157.
188. Q. Dalesche sluizen.	164.
189, 190. R. Verbrijzelen van ijs door stoomkracht.	165.
191. <i>Besluit</i>	167.

BIJLAGEN.

N ^o . 1. Overzicht der gemaakte werken 1850—1861, tot verbetering der hoofdrivieren	173.
§ 1. De Merwede en Killen	173.
§ 2. De Boven-Rijn	181.
§ 3. De Waal	182.
§ 4. De Neder-Rijn en Lek	185.

	Bladz.
§ 5. De Geldersche IJssel	189.
§ 6. De Maas	191.
§ 7. De Oude Maas	196.
§ 8. De Nieuwe Maas	196.
§ 9. De Linge	197.
§ 10. Vlugtheuvels	197.
N ^o . 2. Verslag van den proeftogt met de stoomboot „de Brouwershaven” tot opruiming van ijsbezettingen op de rivieren.	205.
N ^o . 3. Verslag der waarnemingen, nopens den waterafvoer door de Merwede en hare takken, in 1861	213.
N ^o . 4. Beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken, dd. 3 September 1861, n ^o . 125, 3de afd.	219.
N ^o . 5. Aanteekeningen nopens ijsgangen en doorbraken, van de vroegste tijden tot 1861. (Deze Bijlage maakt een afzonderlijk boekdeel uit, en zal later worden uitgegeven).	
N ^o . 6. Overzicht van den waterafvoer door de Merwede en hare takken	223.
N ^o . 7. Begrooting van den graaf VAN RECHTEREN, der voorgestelde heropening van het Oude Maasje	225.
N ^o . 8. Verhangprofiel van de Boven-Maas, tegenover.	226.
N ^o . 9. Tabel der polders welke op het Oude Maasje uitwateren	227.
N ^o . 10. Lengteprofielen van het Oude Maasje, tegenover.	232.

ERRATA.

Bladz. 34, reg. 1 en 2 van onder, staat: n°. 4, moet zijn: n°. 3.

Bladz. 45 reg. 1 van onder, staat: n°. 5, moet zijn: n°. 4.